

SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

MEDLEMSSKRIFT NR. 22

SELSKAPET FOR GRIMSTAD BYS VEL

MEDLEMSSKRIFT NR. 22

GRIMSTAD
LILLESAND-GRIMSTAD-POSTENS BOKTRYKKERI
1956

Forord

Også i år har Byselskapet den glede å kunne gi ut et skrift som vi håper vil passe for medlemmene. Især gjelder det å holde kontakten vedlike med utflyttere i Norge, Amerika og andre land. Forøvrig ville redaksjonen sette stor pris på om interesserte ved tid og anledning sendte oss noe stoff, med vilje og energi skulle det sikkert være et og annet å skrive om.

Grimstad, juli 1956.

G. E. Gundersen.

Birger Morholt.

Skjærgården vår

Grimstad, Fjære og Landvik har i skjærgården en attraksjon som ikke kan vurderes høyt nok. På noen ganske få unntagelser nær kan en fritt legge i land, koke kaffe, spise, bade og fiske uten at en skal risikere å bli møtt med at det er privat grunn en er kommet i land på. At en kan ferdes så fritt rundt om i skjærgården skyldes i første rekke Selskapet for Grimstad Bys Vel's arbeid for å sikre utfartsstedene for befolkningen. Men det er heldigvis enda noen grunneiere som ikke har solgt sine rettigheter og som ikke har noe imot at folk bruker også deres eiendom.

Nå i motorbåtens tidsalder kan en regne med at skjærgården fra Valøyene i øst til Bjørøya i vest er lett tilgjengelig for folk fra Grimstad-distriktene. Tidligere var en tur f. eks. til Valøyene noe av en dags-tur, og det var ikke så mange fedre som ville ta på seg en tur dit i pram eller skjekte. Det ble en rotur på ca. 2 timer, hvis vinden ikke var for stri og det kunne være drøyt nok etter en ukes hårdt arbeid. Men var de så først kommet derut, ja, da ble det kos. Det var fine bade-plasser, gode jorder og greit å fiske. I alminnelighet ble det helst å dra ut lørdag ettermiddag enten for å fiske berggylte eller for å ta krabber — det var nok å få av begge deler, hvis en var heldig.

Holmene utenfor Hesneslandet har også vært meget brukt, spesielt Vaholmen. På den var det greit å slå telt, når en skulle videre utover for å ta krabber og det var god bådhavn. Og ikke å forglemme, det kunne hende en ble møtt med en duft av markjordbær, som fortalte at disse delikate bærene var modne og at det var bare å forsyne seg.

Hesneskanalen og landet ut mot Styr Sund var også meget brukt til søndagsturer. Det var jo en forholdsvis kort rotur dertil og der var det god badeplass og god tumleplass både for voksne og barn.

Til Marivold ble det helst å gå tidlig om våren, når blåveisen tittet opp mellom sneklattene i Styggedal og de andre stedene, og det er vel ikke mange Grimstad-folk som ikke har vært på en slik tur.

Marivold I, stranden fra broen og ut til Gulodden ble inn-

kjøpt av Selskapet for Grimstad Bys Vel i 1929, og fra den tid og spesielt etter at også resten av Marivold — Marivold II — var kjøpt har utfarten hertil vært meget stor. Ja, det kan vel sies at Marivold med Osterskilen og de andre gode bade-plassene nå er vårt mest benyttede utfartssted.

Så har vi vestenfor Marivold alle våre deilige holmer. De har vært brukt i uminnelige tider som mål for søndagsturer. Nå har Selskapet for Grimstad Bys Vel sikret de fleste av holmene, så de er til fri avbenyttelse for alle. Men folk bør selvsagt være med å hegne om dem — være forsiktig med varme og ikke kaste papir og flaskeskår etc. der.

Her er en fortegnelse over mesteparten av skjærgården. Alle de mange småholmer og skjær, som nok har et navn, har jeg ikke tatt med — det er helst de litt større som egner seg til å gå i land på som her oppregnes.

Vi begynner i øst:

1. STANGHOLMEN

— utenfor Fevik — er som rimelig kan være mest brukt av folk fra Fevik og deromkring.

2. VALØYENE

-- litt vestenfor og utenfor består av en mangfoldighet av holmer og skjær. Der er mange gode badeplasser og godt å være sommeren igjennom.

3. HESNESØYENE

— fra Valøyene kan turen tas inn sundet mellom disse øyer. På Kvaløy, som ligger til høyre under denne tur, var det Terje Vigen bodde. Rester av grunnmuren til hans hus påvises ennå i Vigen på østkanten av øya.

Innenfor Hesnesøya kommer vi til

4. SUNDHOLMEN, AAREHOLMEN og TRISTENS HOLME og derfra til

5. VAHOLMEN

-- utenfor Hesneslandet er som nevnt før en av de bedre plasser. Der er badeplasser for alle, fra de aller minste til dem som helst vil gå direkte ut på dypet.

6. HESNESKANALEN

går gjennom eidet mellom Buvolden og Barselheia. Den ble gravet for ca. 70 år siden for å lette adkomsten

til byen. Arvisst var det gjerne tap av menneskeliv, når folk fra øyene og Hesnes skulle til byen. Etter at det et år gikk hele 4 mennesker til bunns på ferden ble endelig kanalen gravet. Den ble utvidet for et par år siden.

7. OSTERSKILEN

med Grimstad Svømmeklubbs stadion og garderobe.

Her er gode teltplasser og fin badestrand både for unge og eldre. Innenfor skogsterreng.

8. MARIVOLDLANDET

fra broen og utover langs Breivigfjorden og Smørsund til Gulodden og derfra nordøstover til bunden av bukten. Her er meget gode badeplasser for de yngste og på heiene er det fine plasser for bading og solbad. På jordene teltplasser. Vei opp til utsiktspunktet Rossekniben, hvorfra vakker utsikt over skjærgården og innover land både nord- og østover.

9. HOLMENE I SMØRSUND

Her har vi først *Kuskjær*, hvor Bioddguttene i flere menneskealdre har hatt sitt store bål St. Hans-aften. Så kommer *Juska* og *Juskeongen*. I fløyen på sjømerket på Juska er et rundt hull. Det sies at konstabel Johs. Olsen, som var en mesterskytter, skjøt dette fra standplass på Vestre Varden. Det kan vel omdisputeres, men det er i alle fall den forklaring en har fått på dette mystiske hull gjennom alle år.

10. INDRE MALØYA

Spissen av denne øya stikker ut i Smørsund og er meget benyttet, spesielt når nordvesten blåser mot Marivoldlandet.

11. IVERSKJÆR

ligger utenfor Indre Maløya, tvers av Næset på Marivold.

12. PLADA

— med sjømerke — ligger lengst ute i Smørsund. Den er meget benyttet av ungdommen, som her kan ta sine bad i det krystallklare vann og deretter solbad på de blankskurte svaberg.

13. SMØRSUNDHOLMEN

ligger østenfor leia. På den er det meget fine bade-
plasser for dem som ønsker å gå direkte ut og mange
fine plasser for solbad.

14. ØSTRE FLADHOLMEN

som nå eies av Selskapet for Grimstad Bys Vel, ligger
i det konglomerat av holmer og skjær som er innenfor
Smørsund.

15. VESTRE FLADHOLMEN

og

16. VIERHOLMEN

og

17. KRYSSEN

ligger alle innforbi Smørsund.

18. SKYTEGLUGGHOLMEN og

19. LILLE HAMPHOLMEN

eies av Byselskapet. Begge er meget benyttet både
for kveldsturer og søndagsturer.

Vestenfor disse kommer

20. STORE HAMPHOLMEN

som i likhet med de foran nevnte nr. 18/19 eies helt
av Byselskapet og hører til de mest benyttede holmer
i skjærgården.

Og vestenfor denne igjen har vi så

21. YTRE MALØY med KALVEN

— den største av holmene utenfor Indre Maløya, hører
til dem som benyttes mest av familier og foreninger,
da der er meget god bevegelsesfrihet både for store og
små. Dertil kommer at en på Ytre Maløya kan finne
gode plasser med le hvordan så vinden blåser.

Av denne og en del av de senere nevnte holmer eier
Byselskapet godt og vel 6/7.

Helt utenfor Smørsund og dampskipsleia ligger i ensom
majestet

22. GRÅHOLMEN

— en meget vanskelig holme å komme i land på.
På utsiden av Ytre Maløya ligger et par små holmer

23. ULKHOLMEN

— den kalles av mange «*Ulka*».

24. LYNGHOLMEN

med adskillig kratt. På denne er et utall av terne- og måkereder og en blir simpelthen forjaget fra den av disse fugler. De kretser over en i hissigaste kast og tar sikte på å hakke en i hode og ansikt.

Utenfor Leiholmsundet har vi

25. LEIHOLMENE

— indre og ytre. På vestsiden er en ganske god badestrand, ellers hører de ikke til de mest benyttede.

På utsiden av Leiholmene har vi en liten holme, *Skoholmen*, som også kalles *Svenningsholmen*, etter Svenning Fjære, som fisket mye berggyllt der.

26. ØSTRE SVERTINGEN

ligger helt ut mot det åpne havet og er vanskelig å komme i land på. I maksvær går det an og da er det godt der for der er mange fine svaberg.

På sydvestsiden av Svertinggabet har vi

27. VESTRE SVERTINGEN

— en meget vanskelig holme å komme i land på. Den er tilholdssted for masser av sjøfugl og store rotter.

28. TEISTHOLMEN

er en meget søkt holme, da den har en aldeles utmerket sandstrand og ypperlige heier for solbad.

29. ØSTRE BRATTHOUÉ

ligger i krysset mellom Leiholmsund og Svertinggabet. Hvis det er passe fuktig på forsommeren er denne holme ikledd et blomsterflor som må være noe enestående. Det er en uendelighet av planter og blomster der og med alle de vakre fargene er det et betagende syn. Måker i hundrevis har sin hekkeplass på holmen, så en må være forsiktig når en går i land.

Vestenfor denne ligger

30. SLÅTTA

— en liten holme som også har et meget rikt blomsterflor og også mange måker og ternar.

31. ENGHOLMEN

som ligger ut mot Klauholmsundet og Groosefjorden.

Mellom disse siste holmene er flere smale sund. Det går an å gå gjennom dem med mindre motorbåter, men utover sommeren kan det bli noe brysomt, da tangen vokser fort og har lett for å sette seg i propellen.

Noe lenger vest har vi

32. KLAUHOLMEN

og på andre siden av Klauholmsundet

33. SANDHOLMEN

Innenfor denne

34. VESTRE BRATTHOUÉ

De 4 sistnevnte er ikke så meget benyttet av turfolk, de er forøvrig i privat eie.

Så kommer vi til den største av øyene i vestre del av skjærgården

35. HÅØY

Den har ikke så lite dyrket jord og var inntil for ca. 30 år siden bolig for flere loser. Nå er det kun fastboende i det ene av husene. Resten er bebodd i sommermånedene.

Vestenfor Håøy kommer

36. HÅKALLEN (HÅØKALLEN)

Den er en del søkt av turgåere, men da en til i fjor måtte gå helt utenom for å komme til den, var det ikke ofte folk søkte den. Nå er kanalen mellom Håøy og Sundholmen gravet opp, så det er adskillig greiere.

37. SUNDHOLMEN

og vestenfor denne

38. STANGHOLMEN

Disse to holmene er i privat eie og er ikke meget brukt. Innenfor disse og Håøy ligger

39. RAMSHOLMEN

som er privateid, likeså er

40. BRATTE RIVINGEN

med innseilingsfyret.

Inne i Groosefjorden har vi

41. FLADE RIVINGEN

hvor det for noen år siden var kalksteinsbrudd.

På sørsiden av dampskipsleia har vi

42. RISHOLMEN

og utenfor den og utenfor *Mågholmsundet*

43. MAGHOLMENE

— vanskelig tilgjengelige holmer omgitt av under-
vannsskjær og som navnet sier tilholdssted for masser
av måker.

På innersiden av dampskipsleia kommer så

44. DONNKJYLLENE

— noen mindre holmer. På den ene står en privat
hytte.

Så kommer vi til Byselskapets siste ervervelse

45. HERØYA

— et meget søkt utfartssted med gode rastplasser og
adskillig skog. Denne holme avslutter ringen av
holmer rundt Groosefjorden og danner sammen med
de andre en krans som har gjort Groosefjorden til en
meget søkt nødhavn. Spesielt i seilskutetiden kunne
det være fullt opp av vinddrivere på fjorden, og da
var det livlig både på land og sjø.

Inne i Groosefjorden har vi fra Herøya og innover

46. KRÅGA

— et lite skjær som vel har gitt navn til den innenfor
liggende Krågeviga.

47. TVILLINGHOLMENE

med fyrlykt på den ene

48. HALVORSHOLMEN

49. HOLVIGHOLMEN

50. GROOSEHOLMEN

og

51. NYPEHOLMEN

De fire sistnevnte er nå kjøpt av private.

Det bør kanskje nevnes at vi i Groosefjorden har både *Galten* og *Sugga*. Galten har fyrlykt og kjennes nok av de fleste.

Innenfor Grooseholmen har Byselskapet sin eiendom

GROOSENESET

med den meget søkte badestrand. Da det er landverts forbindelse med den er den meget benyttet av folk fra vestkanten av byen og Vestre Fjære. Der er sol til langt på ettermiddagen og god badestrand selv for de mindre barn.

Utenfor Herøya kommer den ganske store

BJORØYA

Tidligere bodde flere fiskere her, men i de senere år er den gått over til å være bebodd bare om sommeren. Mathias P. Molland som har eiet øya i de senere år, har gitt et areal til Landvik kommune til friluftareal.

Mellom BJORØYA og Herøya går

MORVIGFJORDEN

inn og danner i indre del den kjente gode badeplass Morvigsanden.

På vestsiden av Morvigfjorden ligger

SALTØYA

På denne holme var det Hans Nielsen Hauge i sin tid hadde saltbrenneri. Derav navnet.

KJEKSTADNESET

på sydvestsiden av Bufjorden — har vært benyttet som utfartssted i lange tider. På dette nes er det funnet flere oldsaker, som nå ligger i museene.

REDDALSKANALEN

— det lyder som en fanfare — går fra Bufjorden forbi Alsand, Strandfjorden, Aagre, Aagreneset og Landvik til den vakre rike Reddalsbygd. Kanalen ble gravet i 1880-årene og skaffet Landvik flere tusen mål ny god jord.

En tur opp gjennom Reddalskanalen er en opplevelse. En passerer en uendelighet av vakre idylliske steder og på Kjerringøya i Reddalsvannet er det gode plasser for rast og kaffekoking omgitt av stor skog og med godt utsyn over Reddalsbygda.

I forbindelse med Reddalskanalen tror jeg jeg må fortelle:

— For mange år siden skulle vi en søndag morgen på tur til Reddal med noen venner fra Kristiansand. Den ene var skipsfører og hadde fart over de syv hav og sett mye på sin ferd. Da vi lå ved Fiskebryggen kom en skipsfører, som bor ved kanalen, inn for å hente noen. De to skipsførere viste seg å være gamle kjente og da han herfra hørte at vi skulle til Reddal, sa han til den andre: Ja, du, nå har jeg vært rundt om i verden og sett mange vakre steder, bl. a. innseilingen til Rio, men i dag morges da jeg var opp gjennom kanalen, satt jeg og nøt turen i fulle drag og jeg måtte tenke ved meg selv at maken til dette finnes dog ikke noen steder i verden. Ja, nå får du selv se, sluttet han. — Og jeg kan tilføye at Kristiansandskipperen erklærte seg enig med ham, da vi etter endt tur var hjemme igjen.

Henrik Ibsen begynte sin kunstnerbane i Grimstad

50 år siden Norges store sønn døde

Den 23. mai var det 50 år siden *Henrik Ibsen* døde, og begivenheten ble minnet i form av artikler og teaterforestillinger i alle kulturland, og først og fremst i Norge som fostret dette geni, hvis navn som dikter og dramatiker aldri vil blekne. Stadig vekk leses og spilles hans verker verden over, hans bøker er å finne i de fleste hjem som setter det skrevne ord høyt, en strøm av mennesker henter ukentlig visdom fra bibliotekenes reoler, mens lærde og ulærde om og om igjen søker å definere mesterens arbeider for derved å bane vei til kjernen av de problemer han har tatt opp til behandling i løpet av sitt lange liv. Henrik Ibsen er, ved siden av Knut Hamsun, Norges representant i verdenslitteraturens gigantrekke, selv om det med visse mellomrom dukker opp en sped røst som sier at Ibsen ikke var så stor som folk flest vil ha ham til, — han som engang skrev:

At leve er krig med trolde
i hjertets og hjernens hvælv,
at digte, det er at holde
dommedag over sig selv.

Henrik Ibsen var født i Stocmannsgården i Skien 20. mars 1828, men da han var bare 7 år gammel flyttet foreldrene til Venstøp i Gjerpen. Han ble konfirmert i Gjerpen kirke, men bodde på Snipetorp i Skien noen få måneder før han reiste til Grimstad for å gå i apotekerlære. Enkelte mener han forlot Skien i mars 1844, men den kjente Ibsenforsker, professor Halvdan Koht, tror han sa farvel til sin fødeby 2. desember 1843 og reiste med «Lykkens Prøve». Professor Koht har også sin egen mening når det gjelder Henrik Ibsens avreise fra Grimstad. På korkeskuffen i Svaneapoteket står som kjent «Henr. J. Ibsen 15-4-50», men saken er at Koht har funnet Ibsen oppført mellom reisende på «Printz Carl» som kom til Brevik vestfra 13. april 1850. Det er rart at Ibsen skulle ha skrevet 15. april på korkeskuffen, men kanskje det kunne være så at han hadde sagt opp posten sin til 15. april, sier Koht.

Det får nå være for hva det er, verden er nå engang så full av hypoteser når det gjelder mennesker av verdensformat.

Da Henrik Ibsen kom til Grimstad i 1844, begynte han i apotekerlære hos byens første apoteker, J. A. Reimann, og de vise og kloke må vite hvorfor nettopp denne lille sjøfartsby på Sørlandet ble valgt som startsted for hans utdannelse. Var det tilfeldighet eller beregning? Det er én ting man skal legge merke til i denne forbindelse, og det er slekten von der Lippes tilknytning til Grimstad. En datter av biskop i Kristiansands stift Jakob von der Lippe, Kathinka, var gift med Grimstadmannen Morten Smith Petersen, f. 1817, d. 1872. En bror av Kathinka, cand. philos. Jacob von der Lippe, f. 1828, ble også knyttet til Grimstad som bestyrer av Agder Assuranceforening. Slekten von der Lippe kom til Bergen i det 17. århundre fra Bremen, og Jakob von der Lippe, død 1702, og den norske slekts stamfar. Sønnen Henrik von der Lippe hadde 9 barn, deriblant Paulus von der Lippe. En av dennes 8 barn var Jakob von der Lippe, f. 1731, d. 1805, sokneprest til Solum og prost i Nedre Telemark. Han var gift tre ganger, og hans tredje hustru var enke etter skipper og kjøpmann i Bergen, Henrik Ibsen, født 1726, død 1765 etter ett års ekteskap, og fødte etter mannens død sønnen Henrik Ibsen som ble kjøpmann i Skien og i ekte-

skap med Johanne Katrine Plesner fikk sønnen Knud Ibsen, dikteren Henrik Ibsens far. Ibsen-slektens stamfar, skipper Peter Ibsen, kom fra Stege på Møen til Bergen og tok borger-
skap der i 1723 etter de undersøkelser rektor ved Døhlske skole i Grimstad, J. Landgraff, foretok omkring århundreskiftet.

Det er ikke umulig at von der Lippe-slektens forbindelse med Ibsen-familien ved det ovenfor nevnte giftermål kan ha blitt drøftet og videre årsak til at den unge Henrik Ibsen reiste til Grimstad i 1844. Tanken er verd å overveie.

Det vesentlige man vet om Henrik Ibsens opphold i Grimstad, skriver seg fra ungdomsvennen Chr. Due's erindringer som utkom i 1909. Der får man rede på hans start i livet, og hans famlende skritt på den bane som skulle føre ham videre til den endelige seier. Først var han i J. A. Reimanns apotek i Storgaten og så hos apoteker Lars Nielsen i Østregate som var det eneste på strekningen mellom Kristiansand og Arendal. Der arbeidet han med apotekets gjøremål om dagen, og tegnet og skrev vers om kvelden og tok i mot besøk av vennene Chr. Due og Ole Carelius Schulrud, og så et av sine første dikt, «Høsten» på trykk i «Christianiaposten», som begynte slik:

Sommerens Sængere Skoven forlade; —
Hvor deres Qvæde fra Grenene klang,
Toner alt Høstvindens rullende Sang,
Vemodsfuldt gennem de gulnende Blade.

Jo, det var nok litt av en opplevelse for den unge mann som benyttet seg av pseudonymet Brynjolf Bjarme, å lese dette. I samme periode skrev han dramaet «Catilina» som ved Schulrud's hjelp ble trykt på eget forlag, og kostet 48 skilling pr. stykk.

En kjent Ibsen-forsker, journalist Karl H a u g h o l t i Oslo, har i et særtrykk av «Edda» redegjort for den mottakelse «Catilina» fikk, og skriver innledningsvis: «Det tok litt tid før Henrik Ibsens debutarbeid «Catilina» ble anmeldt. Boken kom som kjent for hundre år siden, den 12. april 1850, under pseudonymet Brynjolf Bjarme. De nærmere detaljer står i litteraturhistoriene og er kjent av alle. Derimot er det ikke så kjent hvordan dramaet ble mottatt av kritikken. Foruten en anmeldelse i «Christiania-Posten» nr. 628, fremkalte stykket en under merket Tø (Carl Müller) trykt retensjon i vårt lands eneste litterære journal den gang: Chr. Langes «Norsk Tids-

skrift», IV, 304—10, 1850. hvortil professor Monrad, som midlertidig forestod tidsskriftets redaksjon, føyet en etterskrift, hvor han tok visse forbehold like overfor den anonyme recensent, heter det kort i Halvorsens forfatterleksikon. Noe som Henrik Ibsen var professor Monrad meget takknemlig for.»

Herr Haugholt summerer så opp de forskjellige anmeldelser av dramaet «Catilina», og slår fast at Henrik Ibsens debutarbeid fikk en sjelden utførlig omtale i landets ledende blad. Dermed skulle det være slått en pel gjennom den gjengse oppfatning at boken vakte liten oppsikt.

«Christiania-Posten»s anmelder la således boken fra seg med tilfredshet, da det åpenbaret seg i den et umiskjennelig talent.

Han fikk rett.

Tanker om Henrik Ibsens gjøren og laden vil alltid dukke opp hos dem som nærer beundring for hans arbeider, og en spør seg selv hvor meget den unge mannen la merke til under sitt 6-årige opphold i Grimstad, og hva han senere gjorde bruk av til sin dramatik og lyrikk. — Grimstad med sine 800 innbyggere var den gang ikke stor byen, men den var dog en sjøfartsby og et skipsverftsdistrikt med nær tilknytning til utlandet, og hvor sjøfolk var å se over alt, på gater og i bevertnings- og skjenkesteder. Man var nødt til å registrere noe av det som hendte blant menneskene, og hvor de sosiale skillelinjer var temmelig markerte. Med bestemthet vet en at handlinger i hans dikt «Terje Vigen» er henlagt til Grimstad-distriktet, og det er ikke uten en viss lokalpatriotisk glede en støter på navn som Fjære kirke, Hesnessund, Imenes-salen og Gjeslingene. Ibsen skrev diktet 10 år etter at han forlot Grimstad. Man kjenner også til at Henrik Ibsen var glad i å gå turer i omegnen, f. eks. utover mot Groos, hvor det var rik anledning til å stifte bekjentskap med det vakre i naturen, og til ensom meditasjon. I et av hans verker forekommer noe så prosaisk som «islandsk mose», — et probat middel mot forkiølelse —, og Grooseheia er et av de få steder i Grimstad-distriktet denne urt finnes. En tanke-konstellasjon i dette tilfelle skulle ikke være så ueffen.

Man skal vokte seg for nesegrus menneskedyrkelse, men heller ikke være redd for å anerkjenne geniet og de åndelige verdier det har å gi menneskene.

Ser man Henrik Ibsens diktning i perspektiv, er det et uendelig spenn fra det han skrev i Svaneapotekets vaktstue til berømmelsens tinde var nådd. Det var i Grimstad han begynte